

הרמוניה ליז המקלדת

חוברת עבודה לקורס

עמית ויינר

Keyboard Harmony

Workbook for Class

Amit Weiner

מהדורה חמישית - 2021

© כל הזכויות שמורות לעמית ויינר

הקדמה - על תיאוריה ופרקטיקה

"...התלמידים מוצאים את עצמם מבליים זמן רב מדי בלימוד מה שנודע, באורח תמוה למדי, בשם

המשונה - "תיאוריה".

...האמנם יש היגיון בכליאת תלמידים בחדרי בחינות עם גיליונות נייר ועפרונות,

ולצפות שייצאו משם ובידיהם מוסיקה?"

(מתוך: מוסיקה - מבוא קצר מאוד. ניקולאס קוק. אוקספורד. 1998)

האם חשבתם פעם על כך שאת התיאוריה המוסיקלית מישהו היה צריך להמציא?

התיאוריה המוסיקלית לא ניתנה לנו מידי שמיים, ואפילו לא מידי המלחינים שכתבו מוסיקה. מלחינים כותבים מוסיקה, נקודה. תיאורטיקנים כותבים תיאוריה. ומי למעשה צריך אותה, את התיאוריה המוסיקלית?

- האם המלחינים באמת משתמשים בתיאוריה הזאת בעודם כותבים מוסיקה?
 - האם מטרת התיאוריה היא למעשה לספק עבודה לצוות שלם של חוקרים, מרצים, ופרופסורים העובדים באוניברסיטאות?
 - האם יש קשר בין מה שלומדים באקדמיות למוסיקה לבין מה שעושים כש"עושים מוסיקה"?
- שאלות כבדות מאוד לפנינו...

התיאוריה, בניגוד לפרקטיקה המוסיקלית ("ניגוד משלים" על פי דליה כהן), היא תוצאה של הפיכת המוסיקה למקצוע אקדמי "מדעי". המדע אוהב כללים ונוסחאות, כגון: "מים רותחים במאה מעלות" – נוסחה מדעית; "דרגה חמישית סקונד נפתרת לדרגה ראשונה-סקסט" – נוסחה מוסיקלית.

כבר אצל היוונים היתה קיימת תיאוריה מוסיקלית ענפה ומפורטת, אשר נלמדה יחד עם מקצועות מדעיים אחרים כגון מתמטיקה, וכללה כללים כגון איזהו המודוס המתאים ביותר ליציאה למלחמה – מודוס פריגי לפי אפלטון (אנחנו בישראל דווקא מעדיפים מלחמות במינור איאולי, לפי ההמנון שלנו - "התקווה", או שירי מלחמות אחרים). הפרקטיקה, לעומת התיאוריה המוסיקלית, אינה תלויה במוסדות או בכמות שעות הוראה. היא תלויה אך ורק ברצון של מוסיקאים לשבת ליד כלי הנגינה שלהם ולעשות מוסיקה.

והרי לכם כלל ברזל של תולדות המוסיקה: הפרקטיקה תמיד קודמת לתיאוריה!

זאת בניגוד לבניית מטוסי קרב למשל. תארו לכם שקודם היו מטיסים מטוסי קרב, ורק אחר כך בודקים במעבדה את כל הבדיקות. אסון! אבל מוסיקה אינה בניית מטוסי קרב. לא צריך קודם כל ללמוד פיזיקה ואווירונאוטיקה בשביל לעשות מוסיקה, ואף מטוס לא יתרסק במקרה של טעות מוסיקלית! הרי בינינו, אין מדובר כאן על חיי אדם, אם ייצאו לכם אפילו חמש פעמים קווינטות מקבילות במהלך כוראל אחד...

חשוב לזכור אבחנה זאת בזמן למידת עקרונות השפה המוסיקלית המכונה - "טונלית/פונקציונלית", אשר בה מתרכזת חוברת זו.

II

חוברת זו אינה ספר תיאוריה. זוהי חוברת עבודה, אשר נועדה לרכז את ערימות הדפים שהצטברו על שולחני במסגרת הוראת הקורס הדו שנתי הנקרא: **הרמוניה ליד המקלדת**. חוברת זו אינה מכילה הסברים, חוקים, עקרונות, ואינה מנסה לרדת לחקר הסודות של המוסיקה הטונלית. זאת יש לעשות דרך ספרי ה"תיאוריה" השונים (או המשונים), או דרך מורה הקורס.

חוברת זו נועדה לה מטרה אחת: לספק אוסף של דוגמאות מוסיקליות לעבודה על הפסנתר, וכך ללמוד את שפת ההרמוניה באותה דרך שבה לומדים נהיגה (או הליכה על שתי רגליים): דרך האצבעות, הגוף, האוזניים, ועל ידי צבירת "שעות כביש" רבות.

אבחנה חשובה: חוברת זו אינה מכילה "תרגילים".

המילה "תרגיל" (מלשון דבר רגיל, שגרת, לא מעניין) היא בעייתית מאוד בכל תחום, ועל אחת כמה וכמה בתחום ההרמוניה ליד המקלדת. במהלך עבודתכם נסו לשנן לעצמכם: הדוגמאות הנמצאות בחוברת אינן "תרגילים" ואין להתייחס אליהן ככאלה! אלה קטעי מוסיקה, ברמת מופשטות זו או אחרת. לעתים נמצא עצמנו מול דוגמאות שהן שבלונות מוחלטות (למשל מהלכי I V I), עד שנתקשה לראות בהן מוסיקה. אך אל תיפלו למלכודת זו! אלה אכן קטעי מוסיקה. קטעים שהופשטו מכל הסממנים המוסיקליים החיצוניים - פיגורציות מלודיות, רגיסטרציה, מוטיביקה, וכולי, עד אשר נותר מהם שלד מוסיקלי עירום לחלוטין. ובדיוק בגלל זה, בשל היותו עירום כל כך, זועק לנו השלד להתייחס אליו בכל הכבוד האספרסיבי המגיע לו. "נגנו אותי כאילו הייתי האפסיונטה של בטהובן!" זעקה זו נשמעת אליי בכל פעם שאראה תלמיד מנגן מהלך הרמוני כאילו היה מקיש על מקלדת המחשב...

תודתי הגדולה ביותר נתונה לכל התלמידים אשר עברו איתי את הכביש/הקורס בשנים האחרונות (מי היה מאמין שכבר שש שנים מאחורינו?!). לכל התלמידים שהעירו הערות, ביקשו דוגמאות נוספות, מצאו טעויות, הראו לי מה קשה מדי ומה קל מדי, ועזרו בסינון של הדוגמאות היותר טובות מהפחות טובות.

חוברת זו מוקדשת להם, והיא מיועדת בשבילכם - תלמידים המעוניינים לגלות את סתרי המוסיקה דרך מקלדת הפסנתר. כי למרות שחוקים מדעיים קשה יותר לשנות - מים עדיין רותחים במאה מעלות, גם בימינו - הלא את התיאוריה המוסיקלית כולנו ממציאים בכל יום מחדש!

ד"ר עמית ויינר, ירושלים, עריכה מחדש

קיץ 2013

כלים לעבודה

מאחר ולא יופיעו בהמשך החוברת הסברים, וכמעט ולא יופיע מלל, ראוי לפתוח בכמה כללים לעבודה אפקטיבית ויעילה ככל האפשר. להלן עקרונות עבודתנו:

- כל דוגמא בחוברת חייבת **להילמד בעל פה**, ורק אז יש לטרנספז אותה לכל הסולמות. בשום אופן אל תוותרו על הלמידה בעל פה! הדבר הטוב ביותר שאמור לקרות לכם, הוא שלאחר סיבוב שלם של כל 12 הסולמות, כאשר אתם חוזרים לסולם המקורי ומנגנים את הדוגמא, היא נראית (ונשמעת) לכם שונה מכאשר יצאתם לדרך! כלומר, המקור נראה לכם לפתע רענן ומואר באור חדש. זו הוכחה שעבדתם נכון, ושהשתמשתם באוזן ובראש במהלך עבודתכם.
- את המהלכים ההרמוניים הבסיסיים (מה שמכונה לעיל "שבלונות") יש לנגן בסולמות השונים לפי סדר מעגל הקווינטות, מומלץ עם "לינקים" (Licks) מלודיים.
- שימו לב: השתמשו ככל האפשר בשמיעה הפנימית במהלך העבודה. כלומר, נסו לא להיות מופתעים מהמקום שבו נופלת האצבע על הפסנתר! פרצופים מופתעים מלמדים על קצב עבודה מהיר מדי, שבו השמיעה לא מספיקה לעבוד והעבודה נעשית מכנית לחלוטין. זו הסכנה הגדולה ביותר שלנו! זיכרו כי עדיף לנגן לאט מאוד, אבל להספיק לשמוע ולהבין את מה שאתם עושים, מאשר לנגן מהר ולהיכנס לאוטומטיזציה של האצבעות, שאותה כולנו מכירים כל כך טוב מפסנתרנים רבים שלעולם לא יוכלו להמשיך לנגן יצירה לאחר ש"נתקעו" פתאום באמצע. הם פשוט לא מכירים אותה מספיק!
- על המהלכים ההרמוניים יש לעבוד עם מטרונום. הדבר יוצר מסגרת רתמית לעבודה, ומאלץ אתכם לחשוב בקצב קבוע. קצב עבודה אפשרי להתחלה הוא $\downarrow = 30$, אבל חשוב מאוד להגיע לשליטה בשבלונות הבסיסיות גם בקצב מהיר (אין סיבה לא להגיע במהלכים בסיסיים עד ל- $\downarrow = 150$).
- כמו כל אימון, בכל כלי נגינה, עדיפה עבודה יומיומית מעטה על עבודה של 5 שעות רצופות פעם בשבוע. אבל, מאחר ומדובר כאן גם על חומר "תיאורטי", עבודה מעטה מדי יכולה להיות בעלת תועלת כמעט אפסית! במילים אחרות, אם התחלתם סיבוב של כל הסולמות, נסו לא להפסיק את העבודה לפני שסיימתם את כל 12 הסולמות. זו אינדיקציה טובה לכך שלא עבדתם זמן מועט מדי.
- הערה אחרונה וחשובה מאין כמוה: לעולם, בשום מקרה שהוא, ומאיזו סיבה שלא תהיה, אל תעבדו על הדוגמאות עבודה מכנית, שאינה משלבת הבנה, הקשבה, והבעה מוסיקלית! אינכם חוקרים הלומדים הרמוניה במעבדה. אתם מוסיקאים המנגנים על פסנתר! אובייקטיביות וריחוק (הדברים החשובים ביותר עבור החוקר במעבדה), אינם נחוצים כאן. אין דבר גרוע יותר מלהקיש באדישות על הפסנתר את הדוגמאות הנמצאות בחוברת מתוך תירוץ כי "אלה הרי תרגילים בלבד. זאת לא מוסיקה".
זאת כן מוסיקה!

כולי תקווה שתיהנו מהחוברת, תלמדו ממנה, ותסיימו אותה בתוספת ידע, חוויה מוסיקלית, וטעם של עוד...

שנה א'

$$a^2 + b^2 = c^2$$

הדרגות הדיאטוניות

- קדנצות
- מהלכי פתיחה
- אידיומים דיאטוניים נפוצים
- אלתורי סיכום : כיצד מאלתרים מינואט של באך או פרק איטי מסונטה של מוצרט?

אין להעתיק, לשכפל, לצלם או לשדר חומר זה או קטעים ממנו בשום דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר לכל מטרה שהיא, או לעשות בו שימוש מסחרי מכל סוג שהוא אלא באישור בכתב מהמחבר

התקווה - כוחה של הרמוניה או: כיצד מהרמנים את ההמנון?

ניקה לדוגמא את השורה הראשונה בלבד, שפעם היתה מושרת באופן מונופוני - כרשום כאן, ללא כל ליווי הרמוני

יה מי הו די - הו - י פש - נ מה ני פ בב - ל - ב עוד כל

A גירסה א: קלאסית ופשוטה. מורכבת משלוש הדרגות העיקריות בלבד. איפה הייתם משתמשים בגירסה כזאת?

B גירסה ב: באס יורד בסולם דיאטוני. על אילו מילים זה מתאים לדעתכם?

C גירסה ג: עמוסה וכרומטית. לאיזה בית בשיר היא מתאימה בעיניכם?

D גירסה ד: מצוללים מודליים עם נקודת עוגב בבאס. איזו אווירה זה משרה עליכם? האם זה מתאים להמנון שמושר בסיום טקס יום הזיכרון? Slow ♩ = 55

E גירסה ה: גיאז עמוס בצלילי מתח חריפים! האם זה מתאים להמנון שלנו? ואם כן, איזה ניחוח זה נותן לו לדעתכם?

תרגילי חימום

(נועדו למנוע בהלה מהעמוד הראשון בחוברת)

המציאו קונטרפונקט פשוט למנגינות הבאות - במאז'ור ובמינור

A

B

C

D

E

F

G

H

I

נסו למצוא התאמות בין הקונטרפונקטים הבאים למנגינות אשר למעלה

(תשובה אפשרית מעבר לדף)

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

פתרונות אפשריים להתאמות בין מנגינה לקונטרפונקט

A

B

C

D

E

F

G

H

I

מהלכים מלודיים קונטרפונקטיים

יש לשמור על הארטיקולציה. היא חלק אינטגרלי מהמוסיקה!
 אתגר קשה יותר - למתקדמים: להפוך ידיים בהצלבה

A מינור **B** מינור

C מינור **D** מאז'ור

תרגיל חימום - היכרות עם כל הדרגות הדיאטוניות בשלושת מצבי הסופרן
 לתרגל בכל הסולמות עם מטרונום 120

E מאז'ור